

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

LA RUTA DE LA PAU

2a Etapa : PRAT DE COMTE - ERMITA DE SANT JOSEP - BOT
COLL DEL MORO (POBLAT IBÈRIC I MIRADOR)

11 de febrer de 2001

HORARI PREVIST

Sortida de Vilanova i la Geltrú.	6.30	h
Prat de Comte. Esmorzar.	8.45	h
Inici de la caminada.	9.15	h
Coll de Bot. Reagrupament.	9.45	h
	9.50	h
Ermita de Sant Josep. Reagrupament i visita.	10.30	h
	10.50	h
Bot. Reagrupament i visita.	11.10	h
	11.30	h
Pla dels Perions. Reagrupament.	12.10	h
	12.15	h
Coll del Moro. Reagrupament i visita del poblat ibèric.	13.15	h
	13.40	h
Mirador del Coll del Moro. Parada.	13.50	h
	13.55	h
Carretera N-420. Final de l'etapa i reagrupament.	14.10	h
Sortida cap a Gandesa.	14.20	h
Gandesa. Dinar	14.30	h
Sortida cap a Vilanova.	17	h
Vilanova i la Geltrú.	19	h

Notes.-

- ** Esmorzarem al bar la Ruta de Prat de Comte; és opcional fer-ho a l'alberg de Ca la Jepa.
- ** És important arribar més o menys junts al final de l'etapa perquè en aquest lloc l'autocar no pot estacionar i no vindrà a recollir-nos fins que hi siguem tots.
- ** Si us plau, sigueu puntuals, respecte els reagrupaments i vigileu que hi sigui tothom.
- ** Tingueu en compte que l'organització sempre pot modificar aquesta previsió d'horari en funció de com es vagi desenvolupant l'etapa (Condicions meteorològiques, retards o avançaments imprevistos, etc).

SECCIÓ DE SENDERS AE TALAIA

LA RUTA DE LA PAU

**2a Etapa : PRAT DE COMTE - ERMITA DE SANT JOSEP - BOT
COLL DEL MORO (POBLAT IBÈRIC I MIRADOR)**

11 de febrer de 2001

DESCRIPCIÓ DEL RECORREGUT

Horari		
Parcial	Total	Quilometratge
0.00	0.00	0.000

Comencem l'etapa d'avui situats enfront del bar la Ruta de Prat de Comte, al peu de la carretera T-333 que condueix a Horta de Sant Joan i Valderoures (340 m). Hem de pujar vers el centre del poble tot seguint el carrer de la Font que és el que surt cap a la dreta; uns metres més endavant desemboquem en el carrer Josep Major pel qual haurem de continuar pujant.

0.03	0.03	0.200
------	------	-------

Arribem a la cruïlla amb el carrer de Xerta (355 m); ací hi ha un pal indicador de la Ruta de la Pau. El dia anterior veníem per aquest carrer, per la dreta; ara l'hem de travessar i seguir pujant pel carrer d'Horta de Sant Joan. Just després deixem un trencall a la dreta i girem cap a l'esquerra.

Uns metres més endavant hem d'agafar el carrer del Frontó a la dreta; així anem a passar per davant de l'alberg de Ca la Jepa que de ben segur despertarà dolces enyorances a més d'un dels senderristes. Quan el carrer gira cap a la dreta l'hem de deixar i anar a l'esquerra pel carrer de Sant Salvador sempre pujant.

Més enllà continuem pel carrer de Bot; a l'esquerra deixem el carrer de Joan Lahosa on hi ha la casa natal d'aquest pintor.

0.04	0.07	0.450
------	------	-------

Arribem al capdamunt del poble (370 m); a la dreta deixem un trencall que bifurca als peus d'un antic dipòsit d'aigües. Nosaltres hem de seguir en la direcció que portàvem, cap a l'oest; a l'esquerra queda una casa vella i a la dreta la tanca d'uns pavellons. Planegem.

0.03	0.10	0.650
------	------	-------

Deixem un camí a la dreta

0.01 0.11 0.700

En arribar en una bifurcació hem de rebutjar la branca de l'esquerra, més fressada, i seguir per la de la dreta que puja en direcció al gran dipòsit d'aigües que veiem enlairat davant nostre (375 m); el camí està una mica malmès.

0.02 0.13 0.830

Passem a frec del gran dipòsit (400 m); a l'esquerra podem gaudir d'una magnífica panoràmica de Prat de Comte. Passat el dipòsit ens trobem amb una gran esplanació feta recentment.

Atenció. Aquesta remoguda de terres s'ha emportat l'inici del senderol que hem de seguir; per tal de trobar-lo hem d'anar fins a l'extrem de l'esplanada i aleshores pujar per l'aresta del gran reguerot que la limita, anant cap a la dreta. En arribar al capdamunt del reguerot hem d'anar cap a l'esquerra, en direcció a uns conglomerats; ací trobarem el senderol que hem de seguir.

0.04 0.17 1.030

Passem pels conglomerats; seguim en la direcció que portàvem pujant lleugerament.

0.03 0.20 1.180

Pugem per un grauet i tot seguit planegem per una petita cornisa; anem en direcció a la carretera que veiem davant; és la TV-3301 que va de Prat de Comte a Bot.

0.03 0.23 1.330

En apropar-nos a la carretera el senderol gira cap a la dreta situant-se al marge esquerra d'un petit escorrentiu d'aigües que va paral·lel a la TV-3301 (460 m); el segueix uns metres aigües amunt i després el travessa per anar a sortir a la carretera.

Arribats a l'asfalt hem d'anar cap a l'esquerra seguint-lo uns cinquanta metres fins trobar un senderol que s'enfila per la dreta per damunt d'un conglomerat.

0.05 0.28 1.580

Tornem a sortir a la carretera TV-3301; anem cap a l'esquerra.

0.01 0.29 1.630

Arribem al coll de Bot (480 m) des d'on es gaudeix d'una gran panoràmica sobre la vall del barranc de l'Hostal, on hi ha el poble de Prat de Comte, i la del riu Canaletes. En aquest coll deixem un camí a l'esquerra i, a la dreta, un senderol que puja fins el proper monòlit erigit en memòria de la *División Navarra*.

Seguim per la carretera davallant cap a la vall del riu Canaletes. Més endavant trobem una gran esllavissada que s'ha endut part de la calçada.

0.05 0.34 2.000

Deixem un camí a la dreta que es dirigeix a la base d'una antena; seguim baixant lleugerament.

La carretera fa un revolt cap a l'esquerra vorejant el turó de Rocamala; davant, a l'horitzó es veu l'aturonat poble d'Horta de Sant Joan. Just a l'esquerra tenim el tall del torrent del Salt.

0.10 0.44 2.750

Passem pel quilòmetre 6 (460 m); des d'ací podem veure com la carretera davalla ràpidament tot fent un seguit de ziga-zagues.

Atenció. Uns cinquanta metres més endavant, quan la carretera fa un revolt cap a l'esquerra, l'hem d'abandonar i seguir per un senderol que va a passar pel peu d'una bauma. El senderol va baixant per un terreny ple de matolls.

0.05 0.49 3.050

Arribem en un esquenall del turó de Rocamala; en travessar aquesta petita carena ja divisem el poble de Bot emplaçat al mig de la vall del riu Canaletes. El senderol va cap a la dreta i segueix baixant arrapat al flanc del turó.

0.04 0.53 3.300

En assolir un suau contrafort del turó cal girar cap a l'esquerra tot baixant pel seu lloc; en aquest tram el camí és poc fressat i una mica perdedor.

0.05 0.58 3.600

El senderol passa pel llit d'un reguerot (350 m). A la dreta tenim una petita vall que baixa del coll situat entre els turons de Rocamala i la Falconera. Davant nostre, a la dreta de Bot, hi veiem l'ermita de Sant Josep i més a la dreta, al fons, es veu l'Agulla de Bot.

0.05 1.03 3.950

Passem per sota d'una línia de conducció elèctrica; ara anem en la direcció de l'ermita. Ens situem a la banda dreta del contrafort i baixem per un terreny esmicolat.

0.04 1.07 4.200

Després de passar per un tram de conglomerat trobem una fita amb la inscripció MP 27 11; tot seguit el senderol baixa ràpidament vers la pista cimentada de l'ermita de Sant Josep.

0.01 1.08 4.250

Arribem a la pista cimentada just en una cruïlla (260 m). La branca que hi ha més a la dreta davalla cap a l'antic traçat del ferrocarril de la Val de Zafán; la branca següent puja vers l'ermita de Sant Josep encimbellada en un petit turó; a l'esquerra queda un camí i, davant, la pista que davalla vers el riu Canaletes en direcció a Bot; aquesta és la que hem de seguir.

0.03 1.11 4.450

Passem pel costat d'un gran bloc caigut al marge de la pista; seguim davallant. Davant podem veure el poble de Bot, a l'altre marge del riu Canaletes.

0.01 1.12 4.510

Deixem una pista a la dreta. A l'esquerra tenim un escorrentiu d'aigües que anem vorejant; més enllà hi ha les naus d'una granja.

0.02 1.14 4.650

Passem per davant d'un maset que ens queda a la dreta (235 m); uns metres més endavant la nostra pista s'uneix amb el camí procedent de les naus de la granja i tot seguit creuem el riu Canaletes a gual. Un cop a l'altra banda pugem per un camí amb el sòl de terra.

Deixem un camí a l'esquerra i un altre a la dreta que, vorejat d'arbres, es dirigeix vers una granja. Seguim pujant amb suavitat; a la dreta tenim un marge fet amb grans blocs de pedra.

0.05 1.19 4.980

Deixem el camí d'accés a uns camps a la dreta; més enllà en deixem un altre. És interessant d'observar els notables exemplars d'oliveres que hi ha a la dreta del camí amb part de les seves arrels al descobert.

0.02 1.21 5.110

Desemboquem en un camí cimentat (250 m); hem d'anar cap a la dreta pujant en direcció a Bot. Una mica més endavant passem pel costat d'una estació de neteja de tractors i similars.

0.01 1.22 5.180

Deixem un camí a la dreta i l'accés a una granja a l'esquerra.

0.02 1.24 5.300

Arribem en un túnel que travessa el talús per on circulava l'antic ferrocarril de la Val de Zafán; just abans de travessar el túnel deixem un camí a la dreta i un a l'esquerra.

Passat el petit túnel hem de deixar la pista cimentada que gira cap a l'esquerra i anar per un camí que puja

0.02 1.26 5.430

Arribem en una cruïlla (280 m); a l'esquerra hi ha unes escales que porten al carrer Major de Bot que es dirigeix cap al centre de la població. Nosaltres hem de seguir pel camí de l'esquerra, esglaonat i vorejat de xipresos, que baixa vers l'antiga estació de Bot.

En arribar a l'antic traçat de la via l'hem de seguir cap a l'esquerra. En sortir del recinte de l'estació passem per sota d'un pont; més endavant, a la dreta, tenim una magnífica panoràmica de l'Agulla de Bot.

0.06 1.32 6.030

Per l'esquerra se'ns uneix un carrer que davalla del poble (275 m); al xamfrà hi ha un conjunt de cases al peu de l'antiga via.

0.02 1.34 6.200

Després de passar un tram entre tanques fetes amb les velles travesses de la via deixem un camí a banda i banda i comencem a passar per una trinxera.

Passada la trinxera la via travessa la depressió del barranc de l'Estret d'En Vidal passant per damunt d'un talús la qual cosa ens evita fer la sifonada.

0.02	1.36	6.350
------	------	-------

En arribar a l'altra banda de la vall i just abans de entrar en una nova trinxera hem de sortir del traçat de la via i anar cap a l'esquerra per tal de seguir un senderol que aviat s'enfila per entremig dels matolls (270 m).

Poc després el senderol desemboca en un camí el qual hem de seguir cap a l'esquerra tot pujant; a la dreta queden unes feixes amb ametllers i oliveres.

0.08	1.44	6.880
------	------	-------

Desemboquem en un camí amb el sòl més compacte (280 m); l'hem de seguir cap a la dreta. Pugem lleugerament.

0.03	1.47	7.050
------	------	-------

Deixem un trencall a l'esquerra que puja i un a la dreta que baixa.

0.04	1.51	7.310
------	------	-------

A la dreta queda un camí que davalla; més endavant en deixem un altre d'accés a uns camps. Seguim pujant.

0.03	1.54	7.500
------	------	-------

Deixem un camí a la dreta; planegem.

0.01	1.55	7.580
------	------	-------

Queda un camí a l'esquerra.

0.01	1.56	7.660
------	------	-------

Quan el camí que seguim comença a fer un marcat revolt cap a la dreta, tot vorejant una gran vinya, l'hem de deixar i seguir per un camí menys fressat que surt per l'esquerra, en la mateixa direcció que portàvem, pujant pel costat d'unes oliveres (300 m).

0.01	1.57	7.730
------	------	-------

En arribar davant d'un marge el camí gira cap a la dreta deixant un trencall a l'esquerra.

0.01	1.58	7.790
------	------	-------

Passem pel costat d'una gran bassa que queda a la dreta del camí.

0.02	2.00	7.900
------	------	-------

Després de girar cap a l'esquerra passem pel costat d'una petita construcció que queda a la dreta del camí. Seguim pujant.

0.02	2.02	8.020
------	------	-------

Passem per davant d'una altra caseta a la dreta (330 m); una mica més endavant deixem quatre pins que encerclen una petita esplanada a l'esquerra del camí. Ara el camí comença a planejar pel Pla dels Perions pel costat d'una vinya ermotada i d'una filada d'ametllers; a la dreta es veu el tossal del Coll del Moro i, a l'esquerra, la muntanya de Santa Bàrbara d'Horta de Sant Joan.

0.01 2.03 8.100

Arribem en una cruïlla; hem d'anar per la branca de la dreta que davalla.

0.01 2.04 8.180

Passem per davant d'un maset que queda a la dreta del camí; a l'esquerra deixem l'accés a un camp.

0.03 2.07 8.380

En passar per uns rocallsos deixem un trencall a la dreta; més endavant el camí passa per un tram amb el sòl força malmès. Seguim baixant.

0.02 2.09 8.550

Passem pel mig d'una colònia d'alzines; fem una breu pujada.

Voregem el barranc de Riello anant aigües amunt. A la dreta, cap al mig de la vall, hi ha una petita construcció.

0.03 2.12 8.750

Després de baixar per un tram clivellat per uns grans esvorancs el camí gira cap a la dreta per anar a creuar el barranc (315 m); pugem per l'altra vessant.

0.03 2.15 9.050

El camí fa un revolt cap a l'esquerra i comença a planejar, aigües amunt, per una vall paral·lela a l'anterior (220 m); a la dreta deixem un camí que baixa.

0.03 2.18 9.250

Deixem un camí a l'esquerra, que es dirigeix vers una caseta, i girem cap a la dreta per tal de creuar la petita vall (315 m); just a l'altra banda, abans de començar a pujar per l'altra vessant, deixem un camí a la dreta.

0.04 2.22 9.520

El camí gira cap a l'esquerra, separant-se de la vall, i desemboca en un de transversal el qual hem de seguir vers l'esquerra pujant lleugerament (325 m).

0.03 2.25 9.720

Passem a frec d'una caseta amb porxo d'uralita que queda a la dreta i, just després, deixem un camí a la mateixa banda.

0.05 2.30 10.090

Deixem una altra caseta a la dreta, ran de camí.

0.03 2.33 10.400

Arribem a la carretera TV-3531 que va de Gandesa a Bot (350 m); l'hem de travessar i seguir pel camí de l'altra banda.

0.01 2.34 10.480

Passem pel costat d'una caseta que queda a l'esquerra del camí.

0.02 2.36 10.650

A l'esquerra hi ha una petita esplanada amb l'accés a un camp que està a un nivell inferior.

0.01 2.37 10.730

Arribem al costat del mas Magrinyà, mig derruït (360 m); el voregem deixant-lo a l'esquerra.

0.01 2.38 10.810

Desemboquem en un camí transversal; l'hem de seguir cap a l'esquerra.

0.02 2.40 10.970

Hem de deixar el camí que seguïem i anar per un ample trencall que va cap a la dreta i enrera (365 m); pugem lleugerament i, més endavant, entrem en un bosquet. Comencem a enfilar-nos pels vessants del turó del Coll del Moro.

0.04 2.44 11.220

El camí fa un revolt cap a l'esquerra i va a morir en un pla al costat d'una vinya; hem d'anar a l'extrem del pla, davant nostre, i seguir per un senderol que entra al bosc.

Uns metres més endavant podrem veure les restes d'una antiga cabana *megalítica*; el senderol va pujant per entremig dels arbres.

0.02 2.46 11.270

Sortim del bosc i voregem la capçalera del camp que ens queda a l'esquerra; el senderol se separa del camp pujant cap a l'esquerra.

0.06 2.52 11.570

Després de pujar una estona el senderol planeja; per ací comencen a trobar-se les deixalles pròpies de la nostra civilització la qual cosa ens indica que ens apropem a la carretera.

0.02 2.54 11.730

Girem cap a la dreta i sortim a la carretera N-420 que va de Gandesa a Calaceit (475 m); l'hem de seguir cap a la dreta.

0.02 2.56 11.900

Arribem en una petita esplanada a l'esquerra de la carretera (475 m); ací l'hem de deixar i, travessant l'esplanada, seguir pel camí que hi ha al seu extrem.

Nota. Per tal de visitar el poblat ibèric del Coll del Moro cal seguir per la carretera uns metres més endavant.

El camí que surt de l'esplanada bifurca; hem d'anar per la branca de la dreta passant pel costat d'un antic marge i vorejant una petita llacuna natural. El camí és de sòl herbós.

0.04	3.00	12.170
------	------	--------

Arribem en una bifurcació no massa definida; hem de seguir per la branca de la dreta que és la més marcada. El camí passa pel costat d'una altra llacuna natural més gran que l'anterior.

0.02	3.02	12.330
------	------	--------

En arribar davant d'un bosquet el camí es desvia una mica cap a l'esquerra per tal de vorejar-lo; deixem un senderol que entra dins del bosquet.

0.01	3.03	12.410
------	------	--------

Deixem un camí a l'esquerra i passem a frec d'una petita construcció (470 m); seguim pel costat del bosquet que ens queda a la dreta. A l'esquerra queda la vall del riu de la Font de l'Auba.

0.02	3.05	12.570
------	------	--------

Per la dreta se'ns uneix un camí que ve del bosc; a l'esquerra deixem una construcció.

0.01	3.06	12.650
------	------	--------

Desemboquem a la pista d'accés al mirador del Coll del Moro que puja de la carretera (465 m); l'hem de seguir cap a l'esquerra, pujant. Uns metres més endavant hi ha un monument, a l'esquerra, amb una fornícula buida.

0.01	3.07	12.730
------	------	--------

Quan la pista gira cap a la dreta per tal d'arribar al mirador nosaltres hem de deixar-la i seguir endavant per un camí que surt per l'esquerra (470 m); primer baixem i més enllà planeja entremig de camps erms.

0.04	3.11	13.000
------	------	--------

A l'esquerra, una mica separada del camí, hi ha una petita construcció. El sòl del camí cada vegada està més malmès.

El camí es va transformant en un senderol no massa definit; segueix baixant.

0.03	3.14	13.200
------	------	--------

Baixem un grauet per un terreny molt malmès.

0.01	3.15	13.280
------	------	--------

Arribem enfront d'una edificació; ací el sender va cap a l'esquerra però nosaltres anirem cap a la dreta per tal de sortir a la carretera N-420 que tenim a tocar. Un cop a la carretera anirem cap a l'esquerra.

0.04	3.19	13.550
------	------	--------

En arribar al punt quilomètric 441 finalitzarem la caminada (410 m); ací esperarem que ens vingui a recollir l'autocar.

Agustí Poch, febrer de 2001

BOT

El municipi de Bot de la comarca de la Terra Alta, amb una extensió de 34.7 km², és situat a ponent de Gandesa, a l'esquerra del riu Canaletes, entre els darrers contraforts occidentals de la serra de Pàndols. A l'extrem de llevant, al límit entre Gandesa, Prat de Comte i Bot, hi ha la serra de Volendins (o Malendins), i la Molleta, per on s'escola el riu Canaletes, entre la serra de l'Agulla i la mola d'en Canar; a ponent trobem la serra dels Pesells, al límit amb el municipi de Caseres. La serra dels Pesells és la divisòria d'aigües entre el riu d'Algars i el riu Canaletes, a la conca del qual corresponent els diversos barrancs que solquen el terme; el barranc de l'Estret d'En Vidal, el dels Vilassos i d'altres hi desguassen per l'esquerra i, per la dreta, el de Berbís, el de Boscarrons, el de Rodamunts, el de Botarell, etc.

A tramuntana el terme és accidentat per la continuació de la serra del Calar, límit amb Gandesa, fins a la serra de Botja, que separa el municipi del de Batea i, a migdia, s'hi troben els darrers contraforts nord-orientals dels Ports de Beseit: el puig de Rodamunts (594 m) i de Solana (570 m) de la serra de la Tosca, al límit amb Prat de Comte i Horta de Sant Joan.

Així, el terme comprèn una part central, oberta com un ventall, de plans amb elevacions suaus i d'una alçada superior als 240 m, que s'assoleixen a migdia del poble, vora el riu Canaletes; aquesta zona més deprimida és envoltada d'elevacions, ja mencionades, que arriben als 500 m a tramuntana (la serra de Botja fa de divisòria entre les aigües que vessen al Matarranya i les que ho fan al Canaletes) i gairebé als 600 m a migdia, a la serra de Bot. Només al sector nord-oriental, al termenal amb Gandesa, les elevacions són més suaus; les aigües d'aquest sector van a parar al riu de la Canaleta, també dit de Gandesa, juntament amb les de la serra de Volendins i totes elles al riu Canaletes al sud-est de la vila i molt a prop del nucli urbà.

Bot és un topònim probablement d'origen ibèric. Dins del terme són abundants les restes de petits poblats dels quals queden com a rastres punts de pedra i trossos de ceràmica; un dels més significatius és situat al costat del santuari de Sant Josep. Hom creu també que a l'indret de la població actual podria haver existit un reducte urbà, atesa l'excel·lent situació al costat del riu Canaletes que li dona una bona riquesa natural; segurament que els assuts i els recs ja van ser construïts en temps dels romans i van ser millorats posteriorment pels àrabs.

Ermita de Sant Josep.

El lloc de Bot és esmentat el 1153 en la delimitació del terme del castell de Miravet, quan es diu que aquest arribava fins a Caseres i fins a Bot (*Buzot*). Bot va pertànyer primer als templers i després als hospitalers, a través de la comanda d'Horta de Sant Joan, i així figura al fogatjament de 1359. L'any 1279 l'església de Bot pagava 30 sous a la Santa Seu com a contribució a les creuades. L'any 1640, durant la guerra dels Segadors, Bot fou saquejat pels mercenaris valons i flamencs de l'exèrcit castellà de Felip IV; aquests mercenaris van profanar i robar l'església parroquial.

Durant la primera Guerra Carlina, les forces carlines que van assetjar Gandesa es van retirar a Bot. Hi va acudir el capitost Tortoner, perseguit pels liberals (1836), i també s'hi va refugiar Cabrera (1837) quan el general liberal Noguera va anar a socórrer la ciutat assetjada. En la guerra incivil del 1936-1939, durant la llarga batalla de l'Ebre, el poble de Bot sempre fou ocupat per les tropes rebels, si bé entre el 26 i el 30 d'agost de 1938, el sector del terme limítrof amb el de Gandesa va estar en mans republicanes.

El poble de Bot (289 m), és situat a l'esquerra del riu Canaletes i a la dreta del riu de la Canaleta que davalla de Gandesa. Les cases s'agrupen en diversos carrers entorn de l'església parroquial de Sant Blai, del segle XVII, d'una nau i capelles laterals; el campanar de torre és quadrat i el portal d'accés a l'església, de mig punt, és emmarcat per columnes sobre un alt basament i coronat per un frontó triangular amb una fornícula. Dels carrers es destaca el carrer Major, el de l'Hospital, el de Freixes, el d'Horta i la plaça de l'Església. Per les festes de la Candelera i Sant Blai es balla la *dansada* que és una jota popular amb un cerimonial molt estricte i caraterístic.

Al sud-est del poble, a l'altra banda del riu Canaletes, hi ha el santuari de Sant Josep, on se celebra un popular aplec el 19 de març. Al costat del santuari hi ha una zona d'esbarjo amb font anomenat el Forat de la Donzella.

EL POBLAT IBÈRIC DEL COLL DEL MORO

A uns sis quilòmetres a ponent de Gandesa seguint la carretera de Calaceit es troba el conjunt de restes prehistòriques conegudes com el poblat del Coll del Moro on hi hagué un assentament humà a partir de la primera edat del ferro, uns 700 anys abans de Crist, fins al segle II aC. El jaciment arqueològic és format pel poble fortificat suposadament ibèric i per tres necròpolis situades a la cresta de la carena a banda i banda dels habitatges: a l'oest la de les Masies i a l'est la dels Tauleret i la del lloc de comandament de la batalla de l'Ebre.

El poblat situat a la partida rural del Calar, conegut de molt antic per la gran quantitat de murs que aflorava al sòl i per l'anomenada Torre, és descrit ja per Bosch i Gimpera el 1913, però no fou excavat sistemàticament fins a les campanyes realitzades entre els anys 1972 i 1976. Les necròpolis foren advertides per Bosch i Gimpera i començaren a fer-se algunes anàlisis per l'arqueòleg Vilaseca el 1953 amb motiu de fer els fonaments per al monument erigit a Franco, que des d'aquest lloc dirigia les operacions de la famosa batalla de l'Ebre. Foren excavades entre els anys 1971 i 1974 pels arqueòlegs Berges i Ferré i més recentment han estat objecte d'altres prospeccions.

Tot això fa creure en l'existència d'uns nuclis poblats disseminats, en temps protohistòrics, per la partida del terme gandesà coneguda per les Cendroses, la qual va del Coll del Moro fins a les Guardioles, com ho revelen les nombroses troballes de ceràmica i monedes ibèriques que mostren una zona habitada molt més àmplia que la que dona el poblament pròpiament dit del Coll del Moro del Calar.

De tot el jaciment el més espectacular és la Torre, de planta absidal i perfil troncocònic, circumdada per una planta d'accés amb superfície pavimentada. Té els paraments externs atalussats i notables dimensions. Els murs defensius d'aquest poblat presenten tres línies de construcció superposades, amb amplis passadissos entre ells. Falta molt encara per excavar, sobretot l'àmbit dedicat a habitatge, cosa que no permet encara precisions sobre l'estructura urbana o disposició de les cases o habitacions, però la part coneguda permet jutjar aquest poblat, de base certament pre-ibèrica, com un poblat singular,

sense paral·lels pròxims, d'un recinte sinuós i murs amb traçats curvilinis, atalussats, amb predomini sobre els trams rectes.. El seu àmbit és molt extens, puix que només el tros excavat i cartografiat, que és el més proper a la Torre, ja té uns 400 m².

Més important de cara a la datació del poblat fou la descoberta i estudi de la necròpolis, on hi ha tombes peculiars d'incineració de la primera edat del ferro, que se sobreposen a altres tombes normals dels camps d'urnes. Les tombes més característiques són les formades per petites estructures tumulars o empedrats plans de planta circular, amb recinte per a la urna, aïllats o formant un conjunt alveolar. Altres tombes són d'empedrats anulars, de 2 a 4 m de diàmetre, amb cistes excèntriques de planta rectangular en doble o triple filera. Els materials recollits i la superposició de tombes han permès de fixar diferents fases, que demostren la seva utilització en èpoques en què no es coneixia o s'utilitzava poc el ferro, altres amb ceràmica típica i braçalets metàl·lics del segle VIII aC, que es continua amb la introducció d'aixovars i joies d'importació púnica i elements que es poden datar als segles VII i VI aC, i altres més acostades a l'època plenament ibèrica.

Després d'aquest ric jaciment l'arqueologia local fa un gran salt fins a èpoques molt més acostades. Es creu, però, que al segle II aC, per pressió dels romans, s'abandonà el poblament del Coll del Moro; encara que s'ha recollit material d'èpoques posteriors sembla que la gent passà a habitar les planes i indrets on s'assenta l'actual població.

BIBLIOGRAFIA

Gran Geografia Comarcal de Catalunya.
Volum 13. El Baix Ebre i el Montsià.
Fundació Enciclopèdia Catalana.
Barcelona. (1 ^a Edició, 1981).	## Ruta per a conèixer la Terra Alta.
Centre Excursionista Gandesa.
Consell Comarcal de la Terra Alta.
Gandesa (1990).
Gran Enciclopèdia Catalana.
Fundació Enciclopèdia Catalana.
Barcelona. (1 ^a Edició, 1969).	## Ribera d'Ebre.
Mapa comarcal de Catalunya (30).
Cartografia escala 1:50.000
Institut Cartogràfic de Catalunya.
Barcelona (1995).
Topoguia de la Ruta de la Pau.
Consell Comarcal de la Terra Alta (1999).	

Agustí Poch, febrer de 2001

